

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Christophori Gillii, Ex Brigantio Lvsitaniæ, Societatis
Iesv, Et in Conimbricensi Academia S. Theologiae
Professoris; Commentationvm Theologicarvm De Sacra
Doctrina, Et Essentia atque vnitæte ...**

Gil, Christovão

Coloniae Agrippinae, 1610

De descriptione, ac distinctione nominis Theologiæ. Cap. 1.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82291](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82291)

LIBER I. TRACT. I. DE NOMINE, UTILITA- TE, NECESSITATE, AC RATIONE THEOLO- GICAE CAP. I.

TRACTATUS PRIMVS.

De descriptione, ac distinctione nominis Theologiæ.

CAPVT I.

I.

Augustin.

Theologia nomen Græcum, vt est apud Augustinū lib. 8. de Ciuitate Dei cap. 1. significat de diuinitate rationem, siue sermonem, quasi quemadmodum scientiam naturalem appellamus physiologiam, quoniam est ratio, siue sermo de natura: dicta quoque ex eo, quod tradita sit à Deo, censet Diu. Thom. q. vn. prologia. i. in corpore, quasi sit sermo, siue doctrina ex Deo in mortaliū animos deriuata. Verum hæc notatio nominis non cadit in omnes eius acceptiones, vt constabit ex dicendis, sed in eas solum, quæ complectuntur notitiā ex peculiari Dei reuelatione mediātē, vel immediatē genitam; nam quamuis omnis scientiā à Domino Deo sit, quatenus ipse est prima veritas, ac sapientia, à qua scientia omnis creata deriuatur; tamen hic generalis modus cōmunicandi creaturis notitiā veritatis non satis est; vt ex eo talis notitia nomen Theologiæ fortiatur: hoc enim modo scientia omnis posset Theologia nuncupari; id verò nequaquā in vsu est: nec enim quispiā Mathematicas scientias, aut philosophiam naturalem Theologiæ nomine censēbit: neque Diu. Thom. eiusmodi notationem ex hac communi ratione in vniuersum trāsit, sed solum tribuit ei doctrinā, quæ ex diuina reuelatione originē ducit. Prima itaque descriptio sumpta à Deo, tamquam ab obiecto, quæ non solum Augustini, sed Alensis. i. p. q. 1. m. 2. Alberti. in sum. tract. 1. q. 2. ad 4. Diu. Thomæ. i. p. q. 7. & communis est; comprehendit omnes omnino acceptiones Theologiæ, quæ apud auctores reperiuntur.

Gillij comment. Theol.

Primum verò accipitur nomen Theologiæ pro quauis doctrina, siue notitia deitatis: cuiuscumque subiecti illa sit, quocumque modo, aut ratione habeatur, vel acquiratur: iuxta quam acceptionem, sapientia ipsa Dei, qua se ipsum perfectē comprehendit, quam nō ex disciplina, sed ex natura habet; Theologia dicitur à sapientibus, dum quærent, vtrum Theologia viatorum, beatæ, aut diuinæ subalternetur: è cōtrā verò etiam metaphysica naturalis, quæ humano discursu acquiritur, & per ea, quæ facta sunt, quasi per gradus ad notitiā deitatis ascendit, & quæuis alia doctrina de Deo, & cultu ipsius ab antiquis Theologia appellata est: ob eamque causam antiquissimi Poætæ, vt Hesiodus, Linus, Musæus, & Orpheus, quoniam sub fabularum integumentis aliqua de Deo tradiderunt, theologi nomen obtinuerunt; vt notat Isidorus lib. 8. Etymologiæ. cap. 7. hoc enim modo Hesiodum & alios antiquos theologos vocat Aristoteles lib. 3. metaph. text. 15. & Orpheum Clemens Alexandrinus lib. 5. stromat. & Nazianzenus ad Nemesium, quamquam illi quidem solum eam partem humanæ theologiæ, quæ theatralem, siue fabulosam vanè appellat, suis scriptis attigerunt; ea verò tripartita erat apud antiquos, vt habetur apud Diu. August. lib. 6. de Ciuitate Dei, cap. 5. vocabant autem tres eius partes mythicē, physicē, politicē, hoc est fabulosam, naturalem, ciuilem; quatenus omnes ad aliqualem deitatis notitiā, cultumque referebantur: quam triplicem gentilium theologiam tetigisse Paulum ad Rom. c. 1. docet S. Thom. lect. 7. in idem caput in fine; sed hæc longius persequi, non est præ-

A

sentis

II.

Theologia vnde dicitur.

S. Thom.

Antiqui poætæ Theologi dicti sunt.

Isidor.

Aristot. Clemens Alexandr.

August. Diuisio Theologiæ iuxta antiquos.

Ad Rom. 1. S. Thom.

Auguſtin.	ientis inituti, videatur Auguſt. toto illo lib. 6. 7. & 8. inanem illam veterum Theologiam redarguens, & verā, ac naturalem, quæ à Platone, & alijs poſterioribus philoſophis tradita eſt, lógè illi præferens; Euſebius etiā Cefarienfis, lib. 1. de preparatione euangelica. c. 7. & lib. 2. & 3. & 4. refert. & confutat varias Theologias diuerſarum gentium, nationū & ſectarū, quas etiā breuiter refert Theodoretus, lib. 2. de Græcarū affectionū curatione paulò ante finē, & Iſid. lib. citato, c. 6. verumtamen ex ſpeculatiuis naturalib⁹ ſola Metaphyſica Theologiæ nomine cenſetur, vt patet apud Ariſtotelem lib. 6. Metaphyſ. text. 2. & lib. 11. Summa. 3. c. 1. & Damasc. in Dialect. c. 3. de qua intelligēdus eſt Boët. in lib. 1. de Trin. cum inter tres partes ſcientiæ ſpeculatiuæ Theologiam numerat; vt notat S. Thom. in commentarijs, & q. 5. ſuper eum locum, Scot. q. 5. prologi. §. <i>Ad argumenta a principia</i> , & alij. Verum totum hoc Theologiæ genus, quod ſolo naturali lumine rationis niritur, neque aſſurgit ad illius veritatis ſupernaturalis agnitiōē, intra philoſophiæ terminos cōtinetur, neque ad eam, de qua acturus ſum, Theologiam pertinet; imò verò, vt tradit D. Thom. 1. p. q. 1. ar. 1. ad 2. ab ea genere differt.	<i>nam eo inſpirati loquuti ſunt ſancti Dei homines</i> , imò & ipſe Chriſtus, ſecundum formā hominis, qui Lucā 4. de ſe ipſo interpreta- tus eſt illud Eſai. 61. <i>Spiritus Domini ſuper me, Euangelizare pauperibus miſit me</i> . Hæc verò uſurpatio etiā latiffimè patet, comprehendit enim nō ſolū eam notiitiā, quæ immediatè ex fide habemus, ſed etiā omnē illam, quæ ex ipſa fide, ac reuelatione diuina principium ducit, & ſaltem mediātè reuelatione, ac veracitate diuina nititur. Verum, vt notat Nicetas in adnotationib⁹ ad orationem S. Nazianzeni, quam habuit ad patrem, cum ſibi Nazianzenæ Eccleſiæ curam commiſit, num. 5. nomen Theologiæ apud latinos latius patet, quàm apud Græcos; apud hos enim ſola ea notiitiā deitatis Theologia dicebatur, Theologi verò, qui in diuinitatis doctrina indaganda, atque explicanda ſtudium atque operā colloca- bant: nam cognitionē de Chriſti humani- tate, & alijs myſterijs ad ipſam pertinenti- bus Theologiæ nomine nequaquā intelli- gebant; ideoque eos, qui in eiufmodi argu- mento verſabantur, nō in Theologia, ſed in œconomia verſari dicebant, vt patet ex verbis Nazianzeni, quem citat; & Theologia τὸ ἀποκαλύπτειν τὸν Θεὸν ἀλλ' οὐκ ἀποκρύπτειν. quā ideo ſic vete- res appellauerunt, vt obſeruat Turrianus noſter in Scholijs ad proœmium Cypariſſiotti, quoniam Chriſtus Dominus vnus in vtraque natura, filius Dei, & filius homi- nis, tamquā bonus pater familias domum, & domeſtica omnia gubernauit, diſpensans diuitias gratiæ ſuæ, & ſanguine ſuo reſti- tuens hominē perditū in priſtinā gloriam, à qua ceciderat: ſimiliter diſtinguit Baſi- lius, lib. 2. contra Eunomium, ad initium, & Apologia ad Cefarianos, quæ eſt inter epiſt. 141. Ioannes Cypariſſiota in proœ- mio ſuarum decadum, & Turrianus in Scholijs eiufdem, nu. 5. & in hac acceptio- ne, ait Nicetas, Ioannem Euangeliftam, & poſtea Gregorium Nazianzenum Theo- logos appellatos, quoniam ille inter Euan- geliftas, hic inter patres deitatis notiitiā vberit⁹ tradiderunt.	<i>Pet. 1. Luc. 4. Eſai. 61. Nicet. 5. Theologiæ nomen la- tius patet apud latinos quàm apud Græcos. Nazianzen. Turrianus. Baſilim. Ioan. Cypariſſ. Nicetas.</i>
III. Theologia quæ propriè dicatur. <i>D. Thom.</i>	Magis propriè accipitur Theologia, pro quacumque cognitione tradita diuinit⁹, ſiue per ſe primò ac proximè, ſiue remotè, & vltimatè in Deum referatur: & hoc ge- nus notiitiæ D. Thom. vbi ſuprà, cōſideraſ- ſe videtur, cū Theologiam inde dictā pu- tat, quod accepta ſit ex diuina reuelatione; ea verò nō ſolū de Deo eſt; ſed ad omnia ferè rerū genera extenditur, creatorem, & creaturā; bona, & mala; præmia, ac ſuppli- cia: quia tamen, vt infrā dicam, de cæteris, eſt ſub habitu ad Deum, quod eſt præ- cipuum eius obiectum, meritò abſolutè Theologia dicitur, & ad hunc ſenſum à magno Dionyſ. c. 13. de cœleſti hierarchia Eſaias, ep. ad Ioannē ipſe Ioannes, & epiſt. ad Timoth. Petrus, Theologi dicti ſunt; quoniam doctrinā Euangelicā ex reue- latione Ieſu Chriſti, & Spiritus diuini illu- ſtratione accepta hominibus tradiderunt; ea verò nunc Theologia, nunc doctrina Chriſti Ioan. 7. ad Tit. c. 2. & epiſt. 2. Ioan- nis, nunc doctrina Spiritus, 1. ad Cor. 2. ap- pellatur: Theologia ob rationes aſſignatas; doctrina verò Chriſti, quoniā is datus eſt à Deo patre teſtis, ac præceptor gentibus, conſtitutus Rex ab eo ſuper Sion Mon- tem ſanctū eius, prædicans præceptū eius, docens nos ea, quæ audiuit à Patre: deni- que vocatur doctrina Spiritus ſancti, quo-	IV. Theologia alia euidens alia obſcura <i>Iſychim.</i>	
<i>Ioan. 7. ad Tit. 2. 1. ad Cor. 2.</i>			

Scolia

Dionys. Areopag.
Ioan. Cypariss.
Theologia Symbolica
quæ sit.

Dionys. mag.

Albertus.

Bonaurent.

Cyparissiot.

D. Thom.

V.

Durand.

Marfil.

Petrus de Alliaco.

Theologia reuelata
quomodo diuidatur.

Cyriil. Alex.

Scholastici, quos referam, cum agam de subalternatione Theologiae nostræ, respectu Theologiae beatorum; si verò reuelatio sit inuident, distinguere etiam solet non ex obiecto, aut lumine, sed ex modo tractandi in mysticam, siue Symbolicam, & demonstrantem, seu philosophicam, ut ex magno Dionysio in epistola ad Titum, & alijs antiquis patribus, explicat Ioannes Cyparissiota decade 1. cap. 1. Arcana siue Symbolica est, quæ cõstat ex Symbolis, siue mysterijs sub similitudine diuersarum rerum continentibus arcanos, & reconditos sensus spirituales, ut, c. 2. & 3. eiusdẽ decadis explicat Cyparissiota: Theologia vero philosophica, siue demonstrans in probanda veritate versatur; & eam quasi sigillo obsignat, fidẽ faciens auditori. Rursum alterutra harum bifariam diuiditur; nam Symbolica, quam magnus Dionysius, c. 3. de mystica Theologia, significatiuam appellat in duas partes tribuitur, nempe eam, quæ utitur Symbolis corporeis, ac visibilibus, ut cum Deo tribuitur vterus, manus, caput, & similia; & eam, quæ utitur inuisibilibus, ut cum Deus dicitur poenitere, tangi dolore; quam diuisionem tangit Albertus magnus, 1. p. sum. tract. 1. q. 5. m. 4. & D. Bonaurenta in 1. d. 22. ar. 1. q. 3. & ex parte consentit Cyparissiota, ubi supra, c. 2. differt tamen, quod primum genus constituit in ipsis figuris corporeis, ut in rubo ardente in visione Dei, sedentis in throno; secundum verò in verbis translatis, ut cum Deus dicitur dormire, vigilare, &c. totum hoc genus comprehendit D. Thom. 1. p. q. 1. ar. 9. cum disputat, an sacra Scriptura debuerit uti metaphoris. Theologia verò demonstrans, in affirmantem, negantemque diuiditur, quas omnes acceptiones decade illa, 1. & 2. fusè prosequitur Cyparissiota.

Porro Theologia, pro ut versatur circa res obscure à Deo reuelatas, comprehendit tres illas facultates, quarum meminerunt Durand. q. 1. prologi, num. 6. 7. & 8. Marfil. q. 2. ar. 2. not. 3. Petrus de Alliaco, q. vnica, a. 3. lit. DD. & alij, nempe eam, qua assentimur principiis reuelatis; Item eam, qua eadem explantur, defenduntur, & probantur. Postremo eam, qua ex iisdem principiis, conclusiones alia colliguntur: prima reciprocatur cum fide, quæ Christianis omnibus communis est, & aliquando à Patribus nomine Theologiae censetur, de qua intelligendus videtur D. Cyriil. lib. 1. contra Iulian. post medium, cum de Prophetarum & Euangelistarum concordia loquitur, Vnus, inquit, & idem

Gillij comment. Theol.

Theologia modus videtur, & ne in vno quidem inter se pugnantibus illos quis inueniet; cuius rationem subdit; Nam quæ verè audierunt à Deo, ea ex vno Spiritu loquuti sunt: ex quo patet, sumi ab ipso Theologiam pro doctrina à Deo reuelata, & non ex studio, & ratione acquisita: similiter accipit Basil. homil. 11. in Hexameron, explicans illa verba, Gen. 2. Crescite, & multiplicamini, hæc est, inquit, Ecclesiæ benedictio; ut non in vno circumscriptur, & arctetur Theologia, sed in vniuersa terra prædicetur Euangelium salutis. Porro doctrina ea, quæ reuelata explicat, & tuetur, & ijs utitur, ut principiis, ad aliarum veritatum indagationem, magis præse Theologia dicitur, quam Nyssen in enarratione vitæ Moyse, paulò post medium comparat monti, in quem ascendit Moyses. Mons autem arduus, inquit, verè, & ascensu difficilis Theologia est, cuius vix multitudo ad radices peruenire potest; quia scilicet ad fidem, quæ est huius Theologiae radix, & initium, multitudo fidelium peruenit, ad consummatam, perfectamque notitiam non ascendit. Similiter Isychius in hunc sensum explicat illa verba Leuitici, capite citato: Sed quod remansit de simila Aaron erit, & filiorum eius; Theologiam quippe, inquit, studere non omnium est, sed sublimium, & appropinquantium Domino. Et secundum hanc acceptionem Theologia hoc ferè tempore communiter usurpatur: nam cum simpliciter, & absque addito Theologum dicimus, vel audimus, non metaphysicum, non quemuis fidelem intelligimus: sed eum, qui ex principiis fidei, conclusiones Theologicas elicere, vel eas, imò & ipsa principia tueri possit. Hæc verò doctrina duplici ratione tractari à sapientibus solet: aut more quodam breui, & conciso, simili Aristotelico in disputando: aut fuso, & liberiore, qualem interdum in suis Dialogis usurpat Plato: hoc posteriore modo magna ex parte vsi sunt antiqui Patres siue in concionibus ad populum, siue in libris de dogmatibus contra hæreticos, quamquam in his frequenter etiam syllogismis, & argumentationibus agebant; priorem modum doctores illi usurpant, quos Scholasticos appellamus, vnde etiam doctrina hæc Theologia Scholastica dicta est.

Ex his omnibus acceptionibus, quæ nã potissimum sit ea, ad quam afflante propitia Spiritus cœlestis aura, tradendâ aggredior, facile coniici potest: Etenim prima, utpote philosophis antiquis communis, & expertis radij veritatis infusa, atque cognitionis supernaturalis non habet locum, ubi solum lucerna fidei præeunte, vestigijs an-

Basilius.

Theologia quæ magis præse dicitur.

Gregor. Nyss.

Isychius.

VI.

In qua significatione Theologia est tractatus.

tiquorum Patrum, atque doctorum in-
sistendum est; secunda, quatenus sola ea
complectitur, quæ ex diuina reuelatio-
ne immediatè habentur, hebetem mentis
aciem retundit, si consideretur quatenus
diuina, clarè ostendit, & idè de lege im-
possibilis est viatori, solis ijs concessa, qui
longo virtutum vsu cordis puritatem asse-
quuti, translati sunt de fide ad speciem: &
sicut in via audierunt per fidem, ita per
speciem vident in ciuitate Domini virtu-
tum; si verò consideretur pro vt imme-
diata Dei reuelatione, obscura tamen, ac-
quiescit, nihil vltius ex fide deducens, et
si Christiano sit satis, nō tamè viro docto,
ac pastori: qui paratus esse debet reddere
rationem fidei, & eos, qui contradicunt
arguere, rectè propterea dixit August. lib.
14. de Trinitate, cap. 1. hac scientia nō pol-
lere plurimos fideles, quamuis fide ipsa
plurimum polleant. Itaque scopus suscepti
laboris est ea Theologia, quæ nomine
scientiæ significatur à Paulo, vt ait August.
lib. citato de Trinitate, cap. 3. quæ nempe
scimus, quemadmodum id, quod credi-
mus, pijs opituletur, & contra impios de-
fendatur: quæ supponit fidem, ex eaque
ad aliarum veritatum notitiam peruenit;
estque fidei simul, ac rationis partus ho-
nestissimus, & omnis scientiæ humano stu-
dio comparatæ supremus apex, quam sa-
pientiæ nomine censeri suo loco osten-
dam.

De vtilitate, & necessitate Theolo-
giæ, prout fidem explicat, & tuetur;
& circa mediatè reuelata
versatur.

CAPVT II.

I.

Theologiam, quatenus includit habi-
tum principiorū reuelatorum, nem-
pe fidē maximè vtilem, imò necessariam
esse humano generi, communis est senten-
tia Theologorum, imò Ecclesiæ: sed eam
necessitatem ostendere non est huius loci,
sed in tractatu de fide, nunc solum agen-
dum de Theologia, pro vt à fide distingui-
tur, & habet modum scientiæ, cuius vtili-
tas triplici ex capite sumi potest, est enim
utilis ad robur fidei, & Ecclesiæ firmita-
tem, ad propagationem eiusdem fidei, &
Ecclesiæ incrementum: denique ad ipsius
fidei, & Ecclesiæ ornamentum. Vt verò
singula expendam, suppono singulis fide-
libus ad salutem satis esse fidem, quæ per
charitatē operatur: atque adeò, si hac pol-

leant, & si scientia careant, posse consequi
beatitudinem: plurimum tamen conferre
Theologiam, vt fides non solum in toto
Ecclesiæ corpore, verum etiam in singulis
Christianis corroboretur, augeatur, &
semper virens, ac florida sit per tria illa ca-
pita discurrendo, ostendendum est. Nemo
enim negabit Theologiam, si eiusmodi
fructus parturiat, esse maximè vtilem,
cum vel ex quolibet ipsorum, seorsim con-
siderato, maxima existat vtilitas; nec dum
ex omnibus simul sumptis. Qua in resimi-
lis omnino mihi videtur Theologia fonti
illi, qui ascendebat à terra, irrigans vniuersam
superficiem terræ, Gen. 2. eandem, ex qua
ascendebat, terram, fons ille irrigabat, or-
tus sui vtilitatē in ipsam, à qua oriebatur,
refundens; fidem ego, atque Ecclesiam ra-
tione stabilitatis nō ineptè contulerim ter-
ræ: nam sicut hac in æternum stat, Eccl. 1. sic
illa stabit immobilis, vt notat Hugo Car-
dinalis in eum locum, vtpote columna, & 1. ad Tim. 3.
firmamentum veritatis, 1. ad Tim. 3. nec vlla
vi à fundamento, quod est Euangelium
Christi, conuelli, aut in aliud Euangelium
transferri poterit: fontem, siue fluuium,
doctrinæ sacræ typum esse, non ambiget
is, qui verba illa, Eccl. 24. considerauerit:
Ego sicut aquaductus exiui de paradiso, dixi, ri-
gabo ortum meum plantationum, & inebriabo
pratē me fructum: & ecce factus est mihi trames
abundans, & fluuius appropinquauit ad mare.
Quemadmodum verò fons ille ascende-
bat à terra, ita ex fide, atque Ecclesia Theo-
logia, tamquam purissima, & christallina
lympa procedit; nam quæ aliundè ema-
nat, non Theologia, sed cacologia, ex pu-
teo abyssi, ex Strygio lacu, luto, fumo, ac
sulphure turbida, & obscura præterfluit,
nec vnquā ad mare deitatis perueniet, sed
in abyssum, vnde manauit refluxo cursu re-
uertetur: hæc est doctrina omnis heretica,
quæ vtpotè merum mendacium, ex patre
Diabolo est, qui est auctor mendacij. Sed
vt ad Theologiam reuertar, illa propriè
non ingrata parenti, vniuersam eius super-
ficiem irrigat, & sicut vnda fluuiialis, ar-
borum allapsa radicibus, sitientes, ac penè
emortuas firmat, vegetat, & assiduo al-
lapsu nutrit & auget, vt in iustam magni-
tudinē crescant; deinde verò se virenti-
bus frondibus, ac floribus induant; tan-
dem vberes, & dulces fructus ferant: ita
doctrina Theologiæ fidelium instillata ani-
mis, fidem roborat, auget, & pulcherrimis
honorū actionū fructibus exornat, vt rectè
docet Ioannes Damascen. lib. 4. fidei, c. 18.
Hæc clariora sunt, quàm vt alijs argumen-
tis indigeant, præter longā experientian

Augustin.

Theologiæ
Scholasticæ
vtilitas.Doctrina
heretica non
est Theolo-
gia.

Damascen.

ab initio